

Slutrapport borttagande av Sulfitendammen i Laxån, Laxå kommun

Laxån är ett vattendrag i Laxå kommun och rinner från Laxsjöarna, genom Laxå tätort, till sjön Toften i Eskilstunaåns vattensystem. Avrinningsområdet är ca 234 km² stort och har vid dess utlopp i Toften en medelvattenföring om ca 2,7 m³/s medan den vid åtgärdsplatsen överfallsdammarna är ca 1,3 m³/s. Längs med Laxån finns många dammar och kraftstationer för att vara ett så litet vattendrag, totalt finns över 25 dammar i Laxåns vattensystem. Den ekologiska statusen bedöms som otillfredsställande, främst på grund av dammar och reglering med dess negativa effekt på fiskpopulationen. Genom att åtgärda vandringshindren skapas bättre förutsättningar för akvatiskt liv i Laxån.

Laxån, med Sulfitendammen markerad med blå prick.

Naturvärden

I vattendraget förekommer flera olika fiskarter, ett urval av dessa är öring (*Salmo trutta*), bäcknejonöga (*Lampetra planeri*), och den rödlistade laken (*Lota lota*). Många fiskarter är beroende av att kunna vandra inom och mellan vattendrag för till exempel födosök eller reproduktion. Åtgärdande av vandringshinder och återupprättande av konnektivitet i vattendrag medför därför stora positiva effekter för fiskar med även andra akvatiska organismer. I Laxån återfinns även andra arter till exempel hårklomossa (*Dichelyma capillaceum*). Hårklomossa har tidigare varit rödlistad och i Sverige har man genomfört åtgärder för att gynna arten. Dock kvarstår ett stort ansvar att bevara och skydda arten då den större delen av Europas population har sin utbredning i Sverige.

Till vänster i bild ses en lake (Foto: Daniel Bergdahl). Till höger i bild, hårklomossa (Foto: Cecilia Journath-Pettersson).

Den 4,4 meter höga
Sulfitendammen innan åtgärd.

Borttagande av Sulfitendammen

Domstolsprövningen för Sulfitendammen tog mycket lång tid. Domen överklagades av en vattenkraftintressent i närområdet ända till Högsta domstolen. Laxå kommun som ägde dammen fick slutligen under 2021 möjlighet att ta bort dammen och ersätta den med en fors.

Pågående arbete vid Sulfitendammen under 2021.

2023-02-21

Sulfitendammen efter åtgärd.

Vattenspiegel innan avsänkning och efter avsänkning av vattenspegeln

Vinterbild som inte gör området rättvis men visar dämningsområdet efter åtgärd och biotopvård.

2023-02-21

Dammen revs under oktober 2021 i samband med lågflöde. Arbetet utfördes av NCC med en av länets mest erfarna grävare vad gäller vattenvårdsarbeten som entreprenör och en fiskesakkunnig som stöd. Fåran uppströms i dämningssområdet biotopvårdades och ved tillfördes till fåran. I Laxå är bristen på dödved i vattendragsfåran mycket stor.

Biotopvård av rensad sträcka i Laxå

Laxå biotopvårdades mellan Sulfitendammen och centralskolan. När sten och grus läggs ut skapas en större variation i fåran. Sträckan som biotopvårdats är ca 750 meter lång.

Biotopvårdad strömsträcka mitt ibland villatomter i Laxå.

Trösklar har anlagts i ån för att höja basnivån så att kontakt med svämplan återetableras.

Dödved har lagts ut i ån för att skapa variation och substrat för mossor, insekter och andra organsimer m.m.

Miljönytta

Ännu en sträcka i Laxån är restaurerad och vattenmiljön har fått en ökad variation vad gäller både substrat och djup. Laxån är kraftigt fragmenterad av vandringshinder. På många vattendragssträckor i Laxån har vattenmiljön utarmats genom nolltappningar, bottenfrysning eller rensningar. Det är viktigt att skapas möjlighet för biologisk återställning så att fisk och andra vattenlevande organismer ges möjlighet att återkolonisera tidigare påverkade sträckor. Genom att Sulfitendammen togs bort har ca 2 km av Laxån fått en förbättrad konnektivitet. Totalt har nu fem vandringshinder tagits bort i Laxån.

Biotopvård återskapar kontakt mellan svämplan och vattendrag, dvs konnektivitet i sidled. Det är viktigt för att vattenhastigheterna inte ska bli för höga i vattendraget så att ved, grus och sand spolas bort och vattendraget får en skålform som aldrig får kontakt med svämplanet. Svämplan och kantzoner är dessutom väldigt artrika miljöer där insekter, groddjur, fåglar och många andra djur och organismer trivs. Laxån har därmed blivit ett mer fungerande vattendragsekosystem efter åtgärderna. Översvämningszonen är särskilt viktig i vattendrag där det finns sällsynta mossor som hårklomossa, målsättningen är att hårklomossan ska etablera sig på sträckorna. Inom projektet har det därmed skapats konnektivitet skapats både i uppströms och nedströmsriktning och i sidled.

Sulfitendammen är belägen mitt i centrala Laxå och det är många människor som ser miljöerna som återskapats och förhoppningsvis kommer åtgärderna att skapa inspiration för fler åtgärder i Laxån och i närområdet.

Ekonomi

Totalt kostade åtgärden 1 377 400 kr. Finansiering från LOVA var 919 400 kr det finansierade tillståndprocessen, hantering av förorenade sediment och del av utrivningen. Bra miljövalsfonden bidrog med 458 000 kr och detta finansierade borttagande av dammen och biotopvård av Laxån. Orsaken till att åtgärderna blev något dyrare jämfört med vanliga projekt är den långa tillståndprocessen, förorenade sediment och att åtgärderna görs i stadsmiljö (t.ex. vad det problem med VA-ledningar i området).